Филиал муниципального бюджетного общеобразовательного учреждения «Большенуркеевская средняя общеобразовательная школа»
Сармановского муниципального района Республики Татарстан -
«Юлтимеровская основная общеобразовательная школа»

Рассмотрено на ШМО Руководитель ШМО ______ Ашрафзянова Г.А протокол № 1 «21» августа 2023 г.	Согласовано Заместитель директора по УР ______ Л.Н.Хайруллина протокол № 1 «22»августа 2023 г.	«Утверждаю» Директор МБОУ «Большенуркеевская СОШ» ______ Л.Н.Шайхеразиева приказ № 75 «23»августа 2023г.

РАБОЧАЯ ПРОГРАММА
по родному (татарскому) языку для 9 класса

Принято на заседании
педагогического совета
протокол № 2
«23»августа 2023г.

Составитель: учитель
первой квалификационной категории
Шамсетдинова А.Р

2023-2024 учебный год

Пояснительная записка

Рабочая программа разработана для 9 класса, изучающих татарский язык как родной, в соответствии с нормативно-правовыми и инструктивно-методическими документами:

- Федеральный закон № 273-ФЗ «Об образовании в Российской Федерации» от 29 декабря 2012 года;
- Федеральный государственный образовательный стандарт основного общего образования и науки Российской Федерации (утвержден приказом МОиН РФ от 17 декабря 2010 № 1897);
- Примерная программа по учебного предмета «Родной (татарский) язык» для общеобразовательных организаций с обучением на татарском языке (5-11 классы). Составители: Г.Р. Галиуллина, М.М.Шакурова (протокол от 16 мая 2017 г. № 2/17)
- Основная образовательная программа основного общего образования МБОУ «Большенуркеевская СОШ» Сармановского района;
- Учебный план МБОУ «Большенуркеевская СОШ» Сармановского района на 2023-2024 учебный год.

Используемый учебник:

Татарский язык. 9 класс. Учебное пособие для общеобразовательных организации с обучением на татарском языке.

Формы и средства контроля: диктант; тест; письменная проверочная работа, устный опрос, изложение, сочинение, творческая работа.

Общая характеристика учебного предмета

Татарский язык – важнейшее средство познания других наук, средство развития мышления и воспитания учащихся. Обучение татарскому языку в 9 классе должно заложить основы для его последующего развития и совершенствования при наличии значимой для учащихся речевой практики. Программа базируется на современных подходах к обучению языка: сознательно-коммуникативном и культурологическом. Основными принципами обучения татарскому языку в 9 классе являются принципы коммуникативности, сознательности (системности). Второй подход, реализуемый в обучении татарскому языку,- культурологический. В соответствии с этим подходом обучение татарскому языку должно обеспечивать приобщение учащихся к культуре татарского народа, готовность и способность к диалогу культур.

Цели обучения татарскому языку – научить школьников практически владеть родным языком. В ходе изучения родного языка формируются речевые способности обучающегося, культура речи, интерес к родному языку, трепетное отношение к национальной культуре, традициям и обычаям, заложить основу формирования функционально грамотной личности, обеспечить языковое и речевое развитие ребенка.

Задачи преподавания татарского языка в школе состоят в том, чтобы:

- дать определенный круг знаний о строе татарского языка, его структуре, уровнях и единицах (фонемах, морфемах, лексемах, типахсловосочетаний и предложений),
- сформировать навыки конструирования единиц речи (высказываний и сложных синтаксических целых) и умения построить функционально-смысловые типы речи (повествование, описание, рассуждение) в устной и письменной, а также использовать их с учетомстилистических норм, целей и условий языковой коммуникации, речевого этикета;
- выработать орфоэпические, интонационные, орфографические и пунктуационные навыки, привить навыки различных видов чтения;
- пробудить интерес к изучению татарского языка

Место учебного предмета в учебном плане

Учебный предмет «Родной (татарский) язык» в учебном плане школы: относится к предметам области «Филология». На изучение предметав 9 классе отводится 102 часа (3 часа в неделю).

На основании приказа № 75 от 23.08.2023 г. о выполнении учебных программ, если уроки совпадают с праздниками, будутиспользованы часы выделенные на повторение или объединены планируемые уроки по данной теме

Планируемые результаты изучения предмета

Предметные результаты	Метапредметные результаты	Личностные результаты
• представление об основных функциях языка, о роли татарского языка как национального языка татарского народа, как государственного языка Республики Татарстан, о связи языка и культуры народа, о роли родного языка в жизни человека и общества; • понимание места родного языка в системе гуманитарных наук и его роли в образовании в целом; • усвоение основ научных знаний о родном языке; понимание взаимосвязи его уровней и единиц; • освоение базовых понятий лингвистики: лингвистика и ее основные разделы; язык и речь, речевое общение, речь устная и письменная; монолог, диалог и их виды; ситуация речевого общения; разговорная речь, научный,	• владение всеми видами речевой деятельности: • адекватное понимание информации устного и письменного сообщения; • владение разными видами чтения; • адекватное восприятие на слух текстов разных стилей и жанров; • способность извлекать информацию из разных источников, включая средства массовой информации, компакт-диски учебного назначения, ресурсы Интернета; умение свободно пользоваться словарями различных типов, справочной литературой; • овладение приемами отбора и систематизации материала на определенную тему; умение вести самостоятельный поиск информации, ее анализ и отбор; • умение сопоставлять и сравнивать речевые высказывания с точки зрения их	• понимание татарского языка как одной из основных национально-культурных ценностей татарского народа, определяющей роли родного языка в развитии интеллектуальных, творческих способностей и моральных качеств личности; его значения в процессе получения школьного образования; • осознание эстетической ценности татарского языка; уважительное отношение к родному языку, гордость за него; потребность сохранить чистоту татарского языка как явления национальной культуры; стремление к речевому самосовершенствованию; • достаточный объем словарного запаса и усвоенных грамматических средств для свободного выражения мыслей и чувств в процессе речевого общения; способность к

публицистический, официально-деловой стили, язык художественной литературы; жанры научного, публицистического, официально-делового; • стилей и разговорной речи; функционально-смысловые типы речи (повествование, описание, рассуждение); текст, типы текста; основные единицы языка, их признаки и особенности употребления в речи; • овладение основными стилистическими ресурсами лексики и фразеологии татарского языка, основными нормами татарского литературного языка (орфоэпическими, лексическими, грамматическими, орфографическими, пунктуационными), нормами речевого этикета; использование их в своей речевой практике при создании устных и письменных высказываний; • опознавание и анализ основных единиц языка, грамматических категорий языка, уместное употребление языковых единиц адекватно ситуации речевого общения; • проведение различных видов анализа слова (фонетического, морфемного, словообразовательного, лексического, морфологического), синтаксического анализа словосочетания и предложения, многоаспектного анализа с точки зрения его основных признаков и структуры, принадлежности к определенным функциональным разновидностям языка, особенностей языкового оформления, использования выразительных средств языка; • понимание коммуникативно-эстетических возможностей лексической и	содержания, стилистических особенностей и использованных языковых средств; • способность определять цели предстоящей учебной деятельности (индивидуальной и коллективной), последовательность действий, а также оценивать достигнутые результаты и адекватно формулировать их в устной и письменной форме; • умение воспроизводить прослушанный или прочитанный текст с разной степенью свернутости; • умение создавать устные и письменные тексты разных типов, стилей речи и жанров с учетом замысла, адресата и ситуации общения; • способность свободно, правильно излагать свои мысли в устной и письменной форме; • владение разными видами монолога и диалога; • соблюдение в практике речевого общения основных орфоэпических, лексических, грамматических, стилистических норм современного татарского литературного языка; соблюдение основных правил орфографии и пунктуации в процессе письменного общения; • способность участвовать в речевом общении, соблюдая нормы речевого этикета; • способность оценивать свою речь с точки зрения ее содержания, языкового оформления; умение находить грамматические и речевые ошибки, недочеты, исправлять их; совершенствовать и редактировать собственные тексты; • умение выступать перед аудиторией сверстников с небольшими сообщениями,	самооценке на основе наблюдения за собственной речью.

грамматической синонимии и использование их в собственной речевой практике; • осознание эстетической функции татарского языка, способность оценивать эстетическую сторону речевого высказывания при анализе текстов художественной литературы.	докладами; • применение приобретенных знаний, умений и навыков в повседневной жизни; способность использовать родной язык как средство получения знаний по другим учебным предметам, применять полученные знания, умения и навыки анализа языковых явлений на межпредметном уровне (на уроках иностранного языка, литературы и др.); • коммуникативно-целесообразное взаимодействие с окружающими людьми в процессе речевого общения, совместного выполнения какой-либо задачи, участия в спорах, обсуждениях; овладение национально-культурными нормами речевого поведения в различных ситуациях формального и неформального межличностного и межкультурного общения.	

Содержание учебного предмета

Название раздела	Краткое содержание	Модуль воспитательной программы «Школьный урок»	Количество часов
Фонетика	Обобщение прошлого в 5-8 классах Фонетика, орфоэпия и орфография. Звук и фонема. Правильное произношение и написание гласных и согласных звуков Фонетика как раздел лингвистики. Органы речи, их участие в образовании звуков речи. Система гласных звуков татарского языка, их количество. Классификация гласных звуков. Изменения в системе гласных звуков татарского языка. Закон сингармонизма, его виды. Сокращение гласных звуков. Дифтонги. Согласные в татарском	установление доверительных отношений между педагогическим работником и его обучающимися, способствующих позитивному восприятию обучающимися требований и просьб педагогического работника, привлечению их внимания к обсуждаемой на уроке информации, активизации их познавательной деятельности; побуждение обучающихся соблюдать на	

	языке, их количество. Классификация согласных звуков. Изменения в системе согласных звуков татарского языка. Ассимиляция согласных, виды ассимиляции. Гласные и согласные звуки в татарском и русском языках. Понятие об интонации. Ударение в татарском языке. Случаи, когда ударение не сохраняется в собственных и заимствованных словах татарского языка.	уроке общепринятые нормы поведения, правила общения со старшими (педагогическими работниками) и сверстниками (обучающимися), принципы учебной дисциплины и самоорганизации	
Лексикология	Лексикология. Слово, словарный состав. Лексическое и грамматическое значение слова. Синонимы, омонимы и антонимы. Фразеология. Профессионализмы и диалектизмы. Неологизм и архаизм. Лексикография. Виды словарей.	привлечение внимания обучающихся к ценностному аспекту изучаемых на уроках явлений, организация их работы с получаемой на уроке социально значимой информацией – инициирование ее обсуждения, высказывания обучающимися своего мнения по ее поводу, выработки своего к ней отношения	
Морфология и словообразование	Словообразование. Корень, производные, парные, и сокращенные слова. Аффиксы, их роли в составлении предложений. Написание аффиксов, словосочетаний. Морфология. Части речи, их значение в построении предложения	организация шефства мотивированных и эрудированных обучающихся над их неуспевающими одноклассниками, дающего обучающимся социально значимый опыт сотрудничества и взаимной помощи	
Синтаксис простого предложения	Синтаксические единицы. Знаки препинания в простых предложениях. Виды связей между словами. Связывающие средства, их основные особенности.	привлечение внимания обучающихся к ценностному аспекту изучаемых на уроках явлений, организация их работы с получаемой на уроке социально значимой информацией – инициирование ее обсуждения, высказывания обучающимися своего мнения по ее поводу, выработки своего к ней отношения; использование воспитательных возможностей содержания учебного предмета через демонстрацию обучающимся примеров ответственного, гражданского поведения, проявления человеколюбия и добросердечности, через подбор соответствующих текстов для	

		чтения, задач для решения, проблемных ситуаций для обсуждения в классе	
Синтаксис сложного предложения	Знаки препинания в сложных предложениях	инициирование и поддержка исследовательской деятельности обучающихся в рамках реализации ими индивидуальных и групповых исследовательских проектов, что даст обучающимся возможность приобрести навык самостоятельного решения теоретической проблемы, навык генерирования и оформления собственных идей, навык уважительного отношения к чужим идеям, оформленным в работах других исследователей, навык публичного выступления перед аудиторией, аргументирования и отстаивания своей точки зрения; привлечение внимания обучающихся к ценностному аспекту изучаемых на уроках явлений, организация их работы с получаемой на уроке социально значимой информацией – инициирование ее обсуждения, высказывания обучающимися своего мнения по ее поводу, выработки своего к ней отношения; использование воспитательных возможностей содержания учебного предмета через демонстрацию обучающимся примеров ответственного, гражданского поведения, проявления человеколюбия и добросердечности, через подбор соответствующих текстов для чтения, задач для решения, проблемных ситуаций для обсуждения в классе	
Стилистика и культура речи.	Стилистика и культура речи. Использование синонимов в речи. Грамматические синонимы и их виды: морфологические и синтаксические синонимы.	привлечение внимания обучающихся к ценностному аспекту изучаемых на уроках явлений, организация их работы с	

	Синтаксические кальки и их использование в татарской речи. Культура речи и ее основы: точность, понятность, чистота.	получаемой на уроке социально значимой информацией – инициирование ее обсуждения, высказывания обучающимися своего мнения по ее поводу, выработки своего к ней отношения; использование воспитательных возможностей содержания учебного предмета через демонстрацию обучающимся примеров ответственного, гражданского поведения, проявления человеколюбия и добросердечности, через подбор соответствующих текстов для чтения, задач для решения, проблемных ситуаций для обсуждения в классе	
Общественная значимость языка. Общая информация о развитии языка	Общественная значимость языка. Общая информация о развитии языка	привлечение внимания обучающихся к ценностному аспекту изучаемых на уроках явлений, организация их работы с получаемой на уроке социально значимой информацией – инициирование ее обсуждения, высказывания обучающимися своего мнения по ее поводу, выработки своего к ней отношения	
Повторение	Повторение изученных тем	использование воспитательных возможностей содержания учебного предмета через демонстрацию обучающимся примеров ответственного, гражданского поведения, проявления человеколюбия и добросердечности, через подбор соответствующих текстов для чтения, задач для решения, проблемных ситуаций для обсуждения в классе	
Всего			

АҢЛАТМА ЯЗУЫ

Программа түбәндәге дәүләт документларына нигезләнеп язылды

1. Россия Федерациясендә «Мәгариф турында» Россия Федерациясенең федераль Законы (29.12.2012 №273-ФЗ)
2. Төп гомуми белем бирүнең Федераль дәүләт белем бирү стандарты (Россия Мәгариф һәм Фән министрлыгында 2010 нчы елның 17 нче декабрь боерыгы 1897 нче номер белән расланган, РФ Юстиция Министрлыгында 19644 нче регистрацион номеры белән 2011нче елның 1 нче февралендә теркәлгән).
3. Татарстан Республикасы Сарман муниципаль районы муниципаль бюджет гомуми белем бирү учреждениесе “Зур Нөркәй урта гомуми белем бирү мәктәбе» нең 2023-2024 нче уку елына укыту планы.
4.Татарстан Республикасы Сарман муниципаль районының «Зур Нөркәй урта гомуми белем бирү мәктәбе» төп белем бирү буенча төп укыту программасы.
5. Татар телендә гомуми төп һәм урта белем бирү мәктәпләре өчен ана теленнән программа (5–9 нчы сыйныфлар) (төзүче-авторлары: Г.Р.Галиуллина, М.М.Шәкүрова). – Казан, 2014

Дәреслек: 9 нчы сыйныф өчен ФМ.З.Закиев, В.Н.Максимов тарафыннан төзелгән Казан: Татарстан китап нәшрияты 2014, укыту әсбабына нигезләнеп төзелде.

Фәннең укыту планында тоткан урыны

Укыту планында каралганча, 9 нчы сыйныфта татар теле дәресләре өчен эш программасы атнага 3 сәгать исәбеннән елга 102 сәгатькә төзелде.

Татар телен укытуның максатлары

- Укучыларда туган телгә хөрмәт тәрбияләү, аның иң зур рухи кыйммәт булуын аңлату.
- Укучыларның сөйләү һәм фикерләү сәләтен үстерү, татар телен тормышның төрле өлкәләрендә иркен куллана алырлык шәхесләр итеп тәрбияләү.
- Татар теле, аның төзелеше, кулланылышы турында мәгълүмат бирү; сүз байлыгын арттыру; әдәби телнең төп нормаларын һәм стилистик мөмкинлекләрен ачык аңлату, тиешенчә куллана белү күнекмәләре фомалаштыру.
- Сөйләм культурасын тәрбияләү

Татар мәктәпләрендә татар теле укытуның төп бурычлары

1. Татар теленең барлык тармаклары буенча эзлекле рәвештә фәнни белем бирү.
2. Сөйләм эшчәнлеге төрләре буенча ныклы күнекмәләр булдыру. Туган телдә матур һәм дөрес аралашырга өйрәтү.
3. Телдән һәм язма сөйләм осталыгы һәм күнекмәләрен камилләштерү, татар теле мөмкинлекләреннән тулысынча файдалана белергә өйрәтү.
4. Татар телен башка фәннәр буенча белем алу чарасы буларак кулланырга өйрәтү күнекмәләре булдыру.
5. Укучыларның логик фикеләү сәләтләрен үстерү.
6. Дәреслек, өстәмә һәм белешмә әдәбият белән эш итү, уку, язу күнекмәләрен камилләштерү.

Искәрмә: Мәктәп директорының 23.08.2023. 75 нче санлы боерыгы нигезендә расланган бәйрәм һәм каникул көннәренә туры килгән дәресләрне 5.2. пункты буенча үткәрү гамәлгә кертелде.

Укыту предметы программасының эчтәлеге

№	Бүлек исеме	Кыскача эчтәлек	Тәрбия программасының “Мәктәп дәресе” модуле	сәг. саны
1	**Фонетика**	Фонетика. Сөйләм авазлары, аларның кулланылышы: авазларның охшашлануы, чиратлашуы; авазлар чиратлашканда, мәгънәнең үзгәрүе . Дөрес сөйләү һәм язу. Сүзнең әйтелеше һәм язылышы, сүз ярдәмендә белдерелгән мәгънә. Аваз һәм фонема. Авазларның охшашлануы.(уңай һәм кире ассимиляция), чиратлашуы, йотылуы. Авазлар үзгәрү- чиратлашуның мәгънә үзгәрүенә китерүе. Тартык һәм сузык авазлар, аларны төркемләү. Татар телендә үзенчәлекле авазлар, аларның дөрес әйтелеше.Татар теленең төп фонетик закончалыклары һәм аваз үзгәрешләре. Сингармонизм һәм аның төрләре: ассимиляция, редукция. Иҗек. Басым һәм аның төрләре.Интонация һәм аның өлешләре. Орфографик принцип үзенчәлекләре.	педагогик хезмәткәр белән аның укучылары арасында ышанычлы мөнәсәбәтләр урнаштыру, укучыларның педагогик хезмәткәрләрнең таләпләрен һәм үтенечләрен уңай кабул итүгә, аларның игътибарын дәрестә тикшерелә торган мәгълүматка җәлеп итүгә, аларның танып-белү эшчәнлеген активлаштыруга ярдәм итә. ; укучыларның дәрестә гомуми кабул ителгән тәртип нормаларын, өлкән (педагогик хезмәткәрләр) һәм яшьтәшләре (укучылар) белән аралашу кагыйдәләрен, уку дисциплинасы һәм үз-үзеңне оештыру принципларын үтәргә өндәү	
2	**Лексикология**	Сүз-телнең берәмлеге. Сүзнең фикер формалаштыру һәм хис-тойгы белдерү вазыйфасы. Татар теленең сүзлек составы. Сүз байлыгын тулыландыру һәм баету юллары. Лексикология. Телнең сүзлек составының **лексика** дип йөртелүе. Лексика турындагы фәннең **лексикология** дип аталуы. Сүзнең лексик һәм грамматик мәгънәләре. Синоним, омоним, антонимнар. Фразеология фәне. Фразеологизмнар. Аңлатмалы, фразеологик, синонимнар һәм башка төр сүзлекләрдән нәтиҗәле файдалану. Сүзлекләр төзү турындагы фәннең **лексикография** дип аталуы. Аңлатмалы, телара сүзлекләр. Нинди дә булса бер тел сүзләренең мәгънәсен шул ук телдә аңлатып бирә торган сүзлекләрнең **аңлатмалы сүзлекләр** дип	укучыларның игътибарын дәресләрдә өйрәнелә торган күренешләрнең кыйммәтле аспектына җәлеп итү, аларның дәрестә бирелә торган социаль әһәмияткә ия мәгълүмат белән эшләвен оештыру – аның турында фикер алышуны башлап җибәрү, укучыларның фикерләре, аңа карата үз карашларын булдыру.	

		аталуы. Бер телдәге сүзләрнең мәгънәсен икенче телдә аңлатып бирә торган сүзлекләрнең **теларасүзлекләр** дип аталуы. Сүз ясалышы һәм төзелеше мәсьәләләрен өйрәнә торган бүлекнең **сүз ясалышы** дип аталуы. Татар телендә сүз ясалыш юллары: кушымчалар өстәү, сүзләрне кушу, мәгънә өстәү, бер сүз төркеменнән икенчесенә күчү, кыскарту. Ясалма, кушма, парлы, кыскартылма сүзләр, парлы, кыскартылма сүзләр		
3	**Морфология һәм сүзьясалыш ы**	Морфология. Тел гыйлеменең аерым тармагы буларак **морфологиянең 1**) сүз төркемнәрен, 2) аларның грамматик билгеләрен 3) аларның төрләнешләрен өйрәнүе. Исем, фигыль, сыйфат, сан,алмашлык, рәвеш, теркәгеч, бәйлек, кисәкчә, ымлык, аваз ияртеме, хәбәрлек сүзләр Төрләндергеч кушымчаларның морфологиягә каравы.Ясагыч кушымчалар, төрләндергеч кушымчалар, модаль һәм бәйләгеч кушымчалар. Сүзләрне төркемләү принципларын аңлата алу, һәр сүз төркемен төп билгеләрен, үзенчәлекләрен, җөмләдәге кулланылышын, төрләнешен, төркемчәләрен, ясалышын һәм дөрес язылышын белү. Сүзләргә дөрес морфологик анализ ясый алу, сөйләмдә сүз төркемнәрен дөрес куллану. Кушымчаларның төрләрен аера белү, җөмлә төзүдәге рольләрен аңлата алу.	укучыларга хезмәттәшлек һәм үзара ярдәм итү буенча социаль әһәмиятле тәҗрибә бирә торган, өлгермәүче сыйныфташлары өстендә мотивацияле һәм эрудицияле укучылар шефлыгын оештыру	
4	**Гади җөмлә синтаксисы**	**Синтаксис һәм тыныш билгеләре.** Синтаксис-сөйләм төзелешен өйрәнә торган фән. Тел гыйлеменең бер тармагы буларак, синтаксисның сөйләм төзелешен өйрәнүе. Сүзләр арасында ияртүле һәм тезүле бәйләнеш. Бәйләүче чаралар, аларның төп үзенчәлекләре. Тыныш билгеләре куюның нигезләре: тел төзелеше һәм мәгънәви нигез. Хикәя, сорау, боеру һәм тойгылы җөмләләрдә тыныш билгеләре. Ярым хәбәрлеккә ия булган хәл кисәкләр ияртүче сүздән ераклаштырылган булсалар, аларның өтер белән	укучыларның игътибарын дәресләрдә өйрәнелә торган күренешләрнең кыйммәтле аспектына җәлеп итү, аларның дәрестә бирелә торган социаль әһәмияткә ия мәгълүмат белән эшләвен оештыру – аның турында фикер алышуны башлап җибәрү, укучыларның фикерләре, аңа карата үз карашларын булдыру.; укучыларга җаваплы, гражданлык үз-үзен тотышы, кешелеклелек һәм мәрхәмәтлелек мисалларын күрсәтү аша, уку өчен тиешле текстлар, мәсьәләләрне хәл итү өчен бурычлар, проблемалы ситуацияләр аша уку предметын карап тотының тәрбия мөмкинлекләреннән файдалану	

		аерылулары. Аныклагычлар янында өтер, сызык, ике нокта, җәяләр кую очраклары Өстәлмәләр. Күзаллаулы баш килештән соң өндәү билгесе, өндәү билгесе һәм нокталар, нокта, күп нокталар кую очраклары Эндәш сүзләр янында өтер, өндәү билгесе куелу очраклары. Тиңдәш кисәкләр янында өтер, сызык, ике нокта куелу очраклары		
5	**Кушма җөмлә синтаксисы**	Кушма җөмләдә тыныш билгеләренең куелышын җөмләләрнең бәйләнеш төренә (синтаксик төзелеш) һәм синтетик һәм аналитик төзелешкә бәйлелеге. Тезмә кушма җөмләдә өтер, сызык, нокталы өтер куелу очраклары Иярченле кушма җөмләдә тыныш билгеләре. Синтетик иярченле кушма җөмләдә өтер. Сызык куелу һәм тыныш билгеләренең куелмый торган очраклары Аналитик иярченле кушма җөмләдә тыныш билгеләрен куюда бәйләүче чараларның нинди булуына, җөмлә төзелешенә таянып эш итү. Бәйләүче чарасы мөнәсәбәтле сүз булганда җөмләдә тыныш билгеләре.	бу укучыларга теоретик проблеманы мөстәкыйль чишү, үз идеяләрен Формалаштыру һәм рәсмиләштерү күнекмәләрен, башка тикшеренүчеләр эшендә рәсмиләштерелгән башка идеяләргә карата ихтирамлы мөнәсәбәт күнекмәләрен, аудитория алдында халык алдында чыгыш ясау, аргументлау һәм үз карашларын яклау күнекмәләрен алу мөмкинлеге бирәчәк. ; укучыларның игътибарын дәресләрдә өйрәнелә торган күренешләрнең кыйммәтле аспектына җәлеп итү, аларның дәрестә бирелә торган социаль әһәмияткә ия мәгълүмат белән эшләвен оештыру – аның турында фикер алышуны башлап җибәрү, укучыларның фикерләре, аңа карата үз карашларын булдыру.; укучыларга җаваплы, гражданлык үз-үзен тотышы, кешелеклелек һәм мәрхәмәтлелек мисалларын күрсәтү аша уку-укыту предметын карап тоту өчен тәрбия мөмкинлекләреннән файдалану	
6	**Стилистика һәм сөйләм культурасы**	Билгеле бер телдә сөйләшүчеләрнең фикерне аңлаешлы итеп һәм гасырлар буена урнашып килгән таләпләрне бозмыйча, төгәл итеп сөйләүләренә әдәби сөйләм дип әйтү. Телдәге стильләрне өйрәнә торган фәннең стилистика дип аталуы. Сөйләм стиленең төрләре һәм үзенчәлекләре. әдәби һәм публицистик стильләр. Әдәби стильдә барлык мәкаләләрнең язылуы. Публицистик стильдә газета- журнал мәкаләләре, тәнкыйть материаллары, һәртөрле өндәмәләр. Юлъязмалар. Очерк, фельетоннарның иҗат ителүе. Фәнни стильдә гыйльми мәкалә, китаплар, белешмә, дәреслекләр, диссертацияләр язылуы. Аның башка стильдән махсус фәнни	укучыларның игътибарын дәресләрдә өйрәнелә торган күренешләрнең кыйммәтле аспектына җәлеп итү, аларның дәрестә бирелә торган социаль әһәмияткә ия мәгълүмат белән эшләвен оештыру – аның турында фикер алышуны башлап җибәрү, укучыларның фикерләре, аңа карата үз карашларын булдыру.; укучыларга җаваплы, гражданлык үз-үзен тотышы, кешелеклелек һәм мәрхәмәтлелек мисалларын күрсәтү аша, уку өчен тиешле текстлар, мәсьәләләрне хәл итү өчен бурычлар, проблемалы ситуацияләр аша уку предметын карап тотуның тәрбия мөмкинлекләреннән файдалану	

		терминнарның күбрәк кулланылуы, сүзләрнең туры, төгәл мәгънәсендә бирелүе белән аерылуы. Рәсми стильдә юридик эш кәгазьләре, карар, беркетмә, гариза, аңлатма, ышаныч язуы, акт, белдерүләр язылуы. Сөйләмә стильнең әдәби тел нормаларын үзләштергән кешеләрнең көндәлек аралашулары вакытында кулланылуы. Төп мәгънәләре охшаш булган сүзләр, фразеологик әйләнмәләр, сүз формалары, сүтезмәләр, җөмләләрнең **синоним** дип аталуы. Тулы синонимнар. Стилистик синонимнар. Барлык төр синонимнар җыелмасының **синонимика** дип аталуы		
7	**Тел турында гомуми мәгълүмат**	Кешеләрнең тормышны алып бару өчен матди һәм рухи яктан үзара төрле багланышларга керүен **иҗтимагый мөнәсәбәтләр** дип атау. Үзара иҗтимагый мөнәсәбәтләрдә торган кешеләр берләшмәсенең **җәмгыять** дип аталуы. Телнең җәмгыять үсеше белән бергә үсүе, үзгәрүе, камилләшүе. Телнең кулланылуы арту, телнең функцияләре киңәюе **телнең функциональ** үсеше булуы. Телнең фонетик, лексик, грамматик һәм стилистик төзелеше шомаруы, камилләшә баруы **телнең структур үсеше** булуы.. Әдәби тел ул- гомумхалык сөйләмә теленең тел осталары тарафыннан эшкәртелгән, нормага салынган формасы. Татар теленең төрки телләр гаиләсенә керүе. V-X өйзләрдәге язмалар телнең **борынгы төрки тел** дип аталуы.XI-XVгасырларда кулланылган телнең **иске төрки тел** дип аталуы. XV-XI гасырларда иске **иске татар әдәби теленең** кулланылуы. Татар милли әдәби теленең хәзерге татар әдәби теле дип йөртелүе. Аның формалашу этаплары. Кемнең дә булса ике телдә сөйләшә, аңлаша алуын ике теллелек (билингвизм) күренеше дип атау. Икенче телне тулы, камил яисә өлешчә генә белүенә карап, ике теллелекне тулы һәм өлешчә ике теллелеккә бүлү.	укучыларның игътибарын дәресләрдә өйрәнелә торган күренешләрнең кыйммәтле аспектына җәлеп итү, аларның дәрестә бирелә торган социаль әһәмияткә ия мәгълүмат белән эшләвен оештыру – аның турында фикер алышуны башлап җибәрү, укучыларның фикерләре, аңа карата үз карашларын булдыру.; укучыларга җаваплы, гражданлык үз-үзен тотышы, кешелеклелек һәм мәрхәмәтлелек мисалларын күрсәтү аша, уку өчен тиешле текстлар, мәсьәләләрне хәл итү өчен бурычлар, проблемалы ситуацияләр аша уку предметын карап тотуның тәрбия мөмкинлекләреннән файдалану. укучыларга җаваплы, гражданлык үз-үзен тотышы, кешелеклелек һәм мәрхәмәтлелек мисалларын күрсәтү аша, уку өчен тиешле текстлар, мәсьәләләрне хәл итү өчен бурычлар, проблемалы ситуацияләр аша уку предметын карап тотуның тәрбия мөмкинлекләреннән файдалану	

		Массакүләм һәм аерым(сирәк) ике теллелек, бер яклы ике теллелек , ике яклы ике теллелек төшенчәләре. Ике теллелек.”Татарстан халыкларытелләретурында” Татарстан Республикасы законы Тел гыйлеме- тел турындагы фән. Аның гомуми тел белемендә лингвистика дип йөртелүе. Археография, эпиграфика, филология, психология фәне, педагогика фәне тел гыйлеменең төп тармаклары : фонетика, графика, орфоэпия, орфография, лексикология, грамматика, стилистика, диалектология, әдәби тел тарихы.		
8	**Кабатлау**	Ел дәвамында өйрәнелгән материалларны кабатлау. Белемнәрне системалаштыру.		
Барысы				

9 нчы сыйныф укучыларының әзерлек дәрәҗәсенә таләпләр:

Шәхси нәтиҗәләр	**Предметны үзләштерү барышында ирешкән нәтиҗәләр:**	**предметара нәтиҗәләре**:
- татар теленең татар халкы өчен төп милли-мәдәни кыйммәт булуын, ана телендә шәхеснең әхлакый, рухи һәм иҗади яктан формалашудагы ролен аңлау; - туган телгә мәхәббәт һәм аның белән	- сөйләмиятнең барлык төрләрен (тыңлау, аңлау, уку, язу) үзләштерү: язма һәм сөйләм теленә караган мәгълүматның темасын, төп һәм өстәмә фикерен аңлау; төрле стильгә һәм жанрга караган	- татар теленең башка фәннәрне өйрәнү һәм белем алу чарасы икәнен аңлау; - татар телен әдәбият белән бәйләп, тел чараларының матур әдәбият әсәрләрендәгетәэсир көчен,

горурлану хисләре тәрбияләү, туган телне саклау һәм үстерү өлкәсендә эшләргә теләк, омтылыш уяту; - туган телдә аралашу, үз фикереңне һәм хисләреңне төгәл, анык, күпьяклы итеп белдерү өчен кирәкле булган сүзлек составын һәм грамматик, стилистик чараларны белү; - аралашу төренә һәм ситуациясенә бәйле сөйләмне куллана һәм үзара бәйли белү; - иптәшләренең сөйләменә игътибар итү, үзеңнең сөйләмеңә күзәтеп бәя бирү, хаталарны төзәтү, бәхәстә катнашу, төрле дәлилләр кулланып, тема буенча фикер алышу.	текстларны дөрес уку һәм аңлау; төрле чыганаклардан мәгълүмат туплый белү; сүзлекләрдән һәм электрон чаралардан дөрес файдалана белү; аерым бер темага караган материалны туплый, анализлый, эшкәртә һәм үзгәртә белү; - татар теленең төп функцияләрен, татар теленең башка төрки телләр арасында тоткан урынын, телнең мәдәният, җәмгыять белән тыгыз бәйләнешен аңлау; - туган тел турындагы фәнни белемнәрнең нигезен булдыру, тел катламнарының, ярусларының үзара бәйләнешен һәм мөнәсәбәтен аңлау; - тел белеменең төп төшенчәләрен үзләштерү, аның тармаклары турында мәгълүмат булдыру; тел һәм сөйләм, сөйләм төрләре, аралашу ситуацияләре; сөйләм теле, функциональ стильләр, матур әдәбият теле; текст һәм аның төрләре; телнең төп берәмлекләре, аларның аермалы билгеләрен, сөйләмдә кулланылу үзенчәлекләрен белү; - телнең төп стилистик чараларын, телнең әдәби нормаларын, сөйләм әдәбе нормаларын белү, аларны сөйләмдә дөрес кулланырга өйрәнү; - тел һәм сөйләм берәмлекләрен аера һәм анализлый белү; тел һәм стилистик чараларның кулланылышына бәйле рәвештә сөйләм төрләрен аера һәм чагыштыра белү; - телнең сәнгати чараларын аеру, аларның эстетик функцияләрен белү.	сәнгатьлелеген булдыруда ролен ачыклау; чор әдәбиятына хас тел-сурәтләү чараларының үзенчәлекләрен ачу; - телне әдәбият белән бәйләп, укыган яки тыңлаган әсәрнең эчтәлеген, планын, конспектын, резюмесын логик эзлекле итеп язарга, сөйләргә өйрәтү; - телне мәдәният белән бәйләп, татар теленең байлыгына һәм матурлыгына хөрмәт, зәвык тәрбияләү; - татар телен рус теле белән бәйләп, телләр һәм халыклар арасындагы уртак хәзинә – рухи кыйммәтләргә ихтирам, башка милләт вәкилләренә карататүземле–ихтирамлы мөнәсәбәт тәрбияләү; телләрнең үзара багланыш-мөнәсәбәтләрен, шул мөнәсәбәтләр нәтиҗәсендә уртак төшенчәләр һәм тел берәмлекләре барлыкка килүне аңлату; - рус һәм чит телләр, әдәбиятлар белән бәйләп, татар теленең милли-мәдәни үзенчәлекләрен өйрәтү, алган белемнәрне төрле тел күренешләрен аңлатуда куллану; - телне тарих, җәмгыять белеме фәннәре белән бәйләп, дөнья, кешелек җәмгыяте, аның үсеше турында күзаллау формалаштыру, җәмгыять үсешенең телгә турыдан-туры мөнәсәбәте булуын җиткерү; - татар теле дәресләрендә алган белем һәм күнекмәләрне телнең кеше һәм җәмгыять тормышында тоткан урынын аңларга ярдәм итү; сөйләмне дөрес куллана, бәяли белергә, үз фикереңнең

		уңай һәм тискәре якларын аңларга, камилләштерергә өйрәтү; - әдәби әсәрләрнең теле белән эшләгәндә, татар теле – бәйләүче чараларга бик бай тел, шул чаралар системасын, алар белдергән мәгънәләрне нәтиҗәлерәк үзләштерү максатыннан, стиль мөмкинлекләрен дә исәпкә алып, фикерне төгәл бирердәй сүзтезмә һәм җөмләләрне телебез хәзинәсеннән сайлап ала белү.

Календарь-тематик планлаштыру

№	Өйрәнелә торган бүлек, дәрес темасы	Дата		Укучыларның төп уку эшчәнлеге төрләре
		план	факт	
	Фонетика			
1-2	Сөйләм авазлары, аларның кулланылышы.	05.09 06.09		Фонетик зарядка. Дәреслек өстендә эшләү. Конспектлау методикасы белән таныштыру. Үтелгән материал буенча сорауларга җавап алу.
3-4	Дөрес сөйләү һәм дөрес язу.	07.09 12.09		Җөмләләрне уку һәм аваз үзгәрешләрен билгеләү. Сүз, җөмлә, текст транскрипциясен язу. Аваз, фонема. Авазларның охшашлануы, чиратлашуы, йотылуы. Авазлар үзгәрү – чиратлашуның мәгънә үзгәрешенә китерүе.
5-6	Татар орфографиясенең төп принциплары.	13.09 14.09		Фонетик зарядка. Сүзләрне иҗекләргә бүлеп, аларның төрләрен әйтү. Сүзләргә фонетик анализ ясау. Татар орфографиясенең төп принциплары белән танышу.
7-8	Фонетика бүлеген кабатлау.	19.09 20.09		Графика һәм орфография турында гомуми мәгълүмат. Татар алфавиты. Сүзләрне иҗекләргә бүлеп, аларның төрләрен әйтү. Сүзләргә фонетик анализ ясау.
	Лексикология			
9	Татар әдәби теленең сүз байлыгы.	21.09		Сүзләрнең лексик һәм грамматик мәгънәләрен билгеләү. Мисаллардан фразеологик әйтелмәләрне табу һәм мәгънәләрен аңлату. Сүз – телнең төп берәмлеге. Сүзнең лексик мәгънәсе. Бер һәм күп мәгънәле сүзләр. Туры һәм күчерелмә мәгънәләр.
10	Синонимнар.	26.09		Укытучы сөйләме.Сорауларга җавап бирү.Синоним, омоним, антонимнарны табу, билгеләмәләрен әйтү.Тексттан архаизм, алынма сүзләрне, диалектизм һәм профессионализмнарны табып язу.
11	Антонимнар.	27.09		Аңлатмалы, энциклопедик, этимологик, тәрҗемәле сүзлекләр белән эшләү.Аңлашыл-маган сүзләрнең мәгънәләрен язу.Практик эш.
12-13	Омонимнар.	28.09 03.10		Вариантлар буенча биремнәрне үтәү
14	Фразеологик әйтелмәләр.	04.10		Фразеологик әйтелмәләр, аларны мәгънәсе. Фразеологизмнарның сөйләмдә кулланылыш үзенчәлекләре.
15-16	Татар теленең сүзлек составы.	05.10		Төрки-татар сүзләре һәм алынма сүзләр. Татар теленең сүзлек

		10.10		составы: искергән сүзләр, тарихи сүзләр һәм неологизмнар, архаизм, алынма сүзләр, аларның төрләре. Диалекталь лексика, һөнәрчелек лексикасы, терминологик лексика, жаргон сүзләр.
17-18	БСҮ. Изложение язу	11.10 12.10		Укытучы укыганны тыңлау, план төзү һәм сөйләп карау. Караламага язу.
Морфология һәм сүзьясалышы				
19-20	Сүз төркемнәре. Мөстәкыйль мәгънәле сүз төркемнәре. Хәбәрлек сүзләр.	17.10 18.10		Эзләнү, тикшеренү ысулы: аңлатмалы сөйләү, чагыштыру, әңгәмә үткәрү. Сүзләргә морфологик анализ ясау. Сүз төркемнәренең лексик-грамматик төрләре. Сүз төркемнәренең классификациясе
21-22	Модаль һәм бәйләгеч сүз төркемнәре.	19.10 24.10		Эзләнү, тикшеренү ысулы: аңлатмалы сөйләү, чагыштыру, әңгәмә үткәрү. Сүзләргә морфологик анализ ясау.
23	Сүз ясалышы ысуллары.	25.10		Бирелгән сүзләрнең мәгънәле кисәкләрен табу, төзелеше ягыннан тикшерү.Сүз ясалышы ысулларының һәрберсенә мисаллар уйлап язу. Тексттагы тамыр һәм ясалма сүзләрне аерып әйтү, ясалма сүзнең тамырын һәм кушымчасын билгеләү.
24-25	Контроль изложение	26.10 07.11		Укытучы укыганны тыңлау, план төзү һәм сөйләп карау. Караламага язу.
25-26	Хаталар өстендә эш. Сүзләрнең ясалышы буенча төрләре.	08.11 09.11		Бирелгән сүзләрнең мәгънәле кисәкләрен табу, төзелеше ягыннан тикшерү.Сүз ясалышы ысулларының һәрберсенә мисаллар уйлап язу. Тексттагы тамыр һәм ясалма сүзләрне аерып әйтү, ясалма сүзнең тамырын һәм кушымчасын билгеләү.
Гади җөмлә синтаксисы				
27-28	Сүзләр арасында тезүле һәм ияртүле мөнәсәбәтләр.	14.11 15.11		Синтаксис буенча гомуми мәгълүмат. Сүзтезмә һәм җөмлә. Җөмләдә сүзләр бәйләнеше. Тезүле һәм ияртүле бәйләнешләр.
29	Ияртүле бәйләнештәге сүзләр арасында мөнәсәбәтләр.	16.11		Ияртүле бәйләнештәге сүзләр арасында мөнәсәбәтләр: ачыклаулы хәбәрлекле. аныклаулы
30-31	Гади җөмлә.Әйтү максаты буенча җөмлә төрләре	21.11 22.11		Гади җөмлә.Әйтү максаты буенча җөмлә төрләрен билгеләү
32	Җөмләнең баш кисәкләре. Алар янында тыныш билгеләре	23.11		Җөмләнең баш кисәкләре. Алвр янында тыныш билгеләренең куелышы

33-34	Аерымланган хәлләре булган җөмләләрдә тыныш билгеләре.	28.11 29.11		Аерымланган кисәкләрне табу, алар янында тыныш билгеләренең куелышын аңлату.Тексттан аныклагычларны табу, алар янында тыныш билгеләренең куелышын дәлилләп күрсәтү.
35-36	Изложение	30.11 05.12		. Укытучы укыганны тыңлау, план төзү һәм сөйләп карау. Караламага язу.
37-38	Хаталар өстендә эш. Аныклагычлар янында тыныш билгеләре.	06.12 07.12		Аныклагычлар янында тыныш билгеләренең куелышы.
39-40	Тиңдәш кисәкләре, гомумиләштерүче сүзләре булган җөмләләрдә тыныш билгеләре	12.12 13.12		Тиңдәш кисәкләр янында тыныш билгеләренең куелышы
41-42	Кереш яки эндәш сүзе, өстәлмәсе булган җөмләләрдә тыныш билгеләре	14.12 19.12		Текстан өстәлмәләрне табу, тыныш билгеләренең куелышын аңлату. Күнегүдә бирелгән эндәш һәм кереш сүзләр янында тыныш билгеләренең куелышын дәлилләп күрсәтү. Тиңдәш кисәкләр янында тыныш билгеләрен аңлату.
43	Тыныш билгеләрен кабатлау. Контроль диктант .	20.12		Белем һәм күнемәләрне гамәлдә куллана белү
Кушма җөмлә синтаксисы				
44-45	Хаталар өстендә эш. Җөмләләр арасында тезүле һәм ияртүле бәйләнеш.	21.12 26.12		Кушма җөмлә турында төшенчә. Кушма җөмлә төрләре. Тезмә кушма җөмлә. Теркәгечле һәм теркәгечсез тезмә кушма җөмләләр
46-47	Тезмә кушма җөмләләр һәм аларда тыныш билгеләре.	27.12 28.12		Тезмә кушма җөмләләр һәм аларда тыныш билгеләре.
48-49	Иярченле кушма җөмләләрдә тыныш билгеләре	09.01 10.01		Иярченле кушма җөмлә турында төшенчә. Татар һәм рус телләрендә иярченле кушма җөмләнең төзелеше. Синтетик иярченле кушма җөмлә, аның бәйләүче чаралары, тыныш билгеләре. Аналитик иярченле кушма җөмлә, аның бәйләүче чаралары, тыныш билгеләре.
50-51	Синтетик иярченле кушма җөмләләр һәм аларда тыныш билгеләре.	11.01 16.01		Синтетик иярченле кушма җөмләләрне күчереп язу, бәйләүче чараларны һәм тыныш билгеләренең куелышын җөмлә төреннән чыгып аңлату. Баш җөмлә белән ичрчен җөмлә арасында тыныш билгеләре куелмау очрагын аңлату.Схемаларын төзү.
52-53	Аналитик иярченле кушма җөмләләр һәм аларда тыныш билгеләре.	17.01 18.01		Аналитик иярченле кушма җөмләләрне күчереп язу, бәйләүче чараларны һәм тыныш билгеләренең куелышын җөмлә төреннән чыгып аңлату. Схема төрләрен искә төшерү, төзү.

54-55	“Кушма җөмлә синтаксисы” бүлеген гомумиләштереп кабатлау	23.01 24.01		Схема төзү. Җөмләләр тикшерү
56-57	Контроль изложение.	25.01 30.01		Укытучы укыганны тыңлау, план төзү һәм сөйләп карау. Караламага язу.
Стилистика һәм сөйләм культурасы				
58-59	Хаталар өстендә эш. Әдәби сөйләм һәм аның стильләре.	31.01 01.02		Укытучы сөйләме, конспектлау күнекмәләре бирү. Таблица ясау.
60	Функциональ стильләр. Әдәби стиль.	06.02		Укытучы сөйләме, конспектлау күнекмәләре бирү.Өзекләрне укып, аларның кайсы стильгә каравын һәм нинди лексик, синтаксик үзенчәлекләргә ия булуын ачыклау.Өзекләр китерү. Таблица ясауны дәвам итү.
61	Публицистик стиль	07.02		Укытучы сөйләме, конспектлау күнекмәләре бирү.Өзекләрне укып, аларның публицистик стильгә каравын һәм нинди лексик, синтаксик үзенчәлекләргә ия булуын ачыклау. Өзекләр китерү. Таблица ясауны дәвам итү
62	Фәнни стиль .	08.02		Укытучы сөйләме, конспектлау күнекмәләре бирү. Өзекләрне укып, аларның рәсми стильгә каравын һәм нинди лексик, синтаксик үзенчәлекләргә ия булуын ачыклау. Аерым стильгә караган өзекләр китерү. Таблица ясауны дәвам итү.
63	Рәсми стиль.	13.02		Рәсми стильнең функциясе. Үзенчәлекләр. Эш кәгазьләре
64	Эш кәгазьләреннән үтенеч һәм ышанычнамә язу	14.02		Эш кәгазьләреннән үтенеч һәм ышанычнамә язу. Практик эш
65	Сөйләмә стиль	15.02		Сөйләмә стильнең үзенчәлекләре
66-67	Изложение.	20.02 21.02		Укытучы укыганны тыңлау, план төзү һәм сөйләп карау. Караламага язу.
68-69	Стилистиканың нигезе буларак синонимия. Морфологик синонимнар һәм аларны сөйләмдә куллану үзенчәлекләре.	22.02 27.02		Укытучы сөйләме, конспектлау күнекмәләре. Синонимнарның төп мәгънәләрен һәм мәгънә аерымлыкларын билгеләү. Морфологик синонимнар һәм аларны сөйләмдә кул лану үзенчәлекләре турында укытучы аңлатмасы.Синоним-нарны кулланып, инша язу.
70-71	Синтаксик синонимнар. Сүзтезмәләр һәм җөмләләр синонимлыгы	28.02 29.02		Синтаксик синонимнар. Сүзтезмәләр һәм җөмләләр синонимлыгы
72-73	Бер һәм ике составлы җөмләләр синонимлыгы	05.03 06.03		Бер һәм ике составлы җөмләләр синонимлыгы, үзенчәлекләре

74-75	Туры һәм кыек сөйләм синонимлыгы	07.03 12.03		Туры һәм кыек сөйләм синонимлыгы. үзенчәлекләре
76-77	Синтетик һәм аналитик җөмләләрнең синонимлыгы	13.03 14.03		Синтетик һәм аналитик җөмләләрнең синонимлыгы. Тыныш билгеләре
78	Контроль диктант.	19.03		Белем һәм күнемәләрне гамәлдә куллана белү
79-80	Хаталар өстендә эш. Тезмә кушма җөмләләр синонимлыгы	20.03 21.03		Тезмә кушма җөмләләр синонимлыгы. Бәйләүче чаралар
81	Татар телендә калькалар	02.04		Татар телендә калькалар турында аңлату
82	Сөйләм культурасы, анның нигезләре. Сөйләм төгәл булсын	03.04		Укытучы аңлатмасы. Сөйләм культурасы төшенчәсе. Әдәби сөйләмгә куелган таләпләр турында гомуми мәгълүмат. Төгәллекне булдыру юллары
83	Сөйләм аңлаешлы булсын	04.04		Сөйләм аңлаешлы булсын. Аңлаешлылык булдыру юллары
84	Сөйләм саф булсын	09.04		Сөйләм саф булсын
85	Сөйләм җыйнак булсын	10.04		Сөйләм җыйнак булсын Җыйнаклык таләбе.
86	Сөйләм аһәңле булсын	11.04		Сөйләм аһәңле булсын
87-88	Изложение" Исемең матур, кемнәр куйган?"	16.04 17.04		Укытучы укыганны тыңлау, план төзү һәм сөйләп карау. Караламага язу.
Тел турында гомуми мәгълүмат				
89-90	Хаталар өстендә эш. Телнең иҗтимагый әһәмияте. Тел һәм тарих.Хәзерге татар милли әдәби теленең тамырлары.	18.04 23.04		Телнең аралашу чарасы булуы. Телнең төп функцияләре. Туган телнең һәрбер халык тормышында һәм кешене шәхес итеп формалаштырудагы роле. Кардәш һәм кардәш булмаган телләр. Татарлар яши торган төбәкләр. Татар сөйләмә теленең диалектлары. Икетеллелек. "Татарстан Республикасы халыклары телләре турында" ТР Законы. Укытучы аңлатмасы.
91-92	Татар милли әдәби теленең формалашуы. Татар сөйләмә теленең диалектлары.	24.04 25.04		Телнең кеше тормышында һәм җәмгыятьтә тоткан урыны. Тел үсеше турында гомуми мәгълүмат. Тел, җәмгыять, фикерләү. Тел һәм тарих. Хәзерге татар милли әдәби теленең тамырлары. Татар милли әдәби теленең барлыкка килүе.
93	Орфография һәм тыныш билгеләре. Контроль диктант. "Матур булыйк!"	30.04		Укытучы аңлатмасы. Аңлатманың кыскача эчтәлеген язу. Күнегүләрэшләү.

94-95	Икетеллелек. “Татарстан Республикасы халыклары телләре турында” Законы. Тел белеменең әһәмияте, төп бүлекләре.	01.05 02.05		Текстларныукып, татар-гарәп, татар-рус икетеллелеге йогынтысын аңлату. “Татарстан Республикасы халыклары телләре турында” Татарстан Республикасы Законыннан өземтәләрне укып өйрәнү, кыскачаэчтәлегенязу.
96-97	Еллык контроль эш. Хаталар өстендә эш.	07.05 08.05		Грамматик биремле диктант язу.
98-99	Тестлар ярдәмендә татар теленнән белем сыйфатын тикшерү, белемнәрне балларда бәяләү	09.05 14.05		Укытучы укыганны тыңлау, план төзү һәм сөйләп карау. Караламага язу.
100	Тестлар ярдәмендә татар теленнән белем сыйфатын тикшерү, белемнәрне балларда бәяләү	15.05		Тестлар эшләү
101-102	Йомгаклау	16.05 21.05		Ел буена үтелгәннәрне кабатлау

Контроль диктантларны бәяләү

т/с	Таләпләр	билге
1	Орфографик һәм пунктуацион хаталар булмаган эшкә Искәрмә:орфографик(яки пунктуацион) хаталы пөхтә башкарылган эшкә яки бер үк хата бер үк сүзләрдә кабатланса һәм пунктуацион бер хаталы эшкә	“5”ле куела “5”ле куела
2	1орфографик, 1пунктуацион хаталы эшкә Искәрмә:1орфографик, 2пунктуацион хаталы эшкә яки орфографик хаталары булмыйча, 3пунктуацион хатасы булган эшкә, яки бер төрдәге 2 орфографик һәм 1пунктуацион хаталы эшкә	“4”ле куела “4”ле куела
3	2 орфографик.1-3пунктуацион хаталы, 2төзәтүле эшкә Искәрмә: 4пунктуацион,1орфографик хаталы эшкә яки Бер төрдәге 5орфографик,4пунктуацион хаталы эшкә	“3”ле куела “3”ле куела
4	5орфографик, 5пунктуацион хаталы, 4төзәтүле эшкә	“2”ле куела

Грамматик биремле диктантларны бәяләү.

Грамматик биремле диктантлар күләме ягыннан, контроль диктантлар белән чагыштырганда, 10-15 сүзгә кимрәк була. Аларны тикшерү һәм бәяләү контроль диктантлардагы кебек эшләнсә дә, мондый диктантларга ике билге куела: беренчесе - диктантка, икенчесе - грамматик биремне башкару сыйфатына.

Грамматик бирем бер дә ялгышсыз пөхтә башкарылса, “5” ле куела.

Грамматик биремдә 1-2 хата булса,”4” ле куела

Грамматик биремдә 3-4 хата булс, “3” ле куела.

Грамматик биремдә 5 тән артык хата булса, “2” ле куела.

Сүзлек диктантларын бәяләү

Сүзлек диктантының күләме 35- 40 сүз булырга тиеш

Хатасыз башкарылган эшкә “5”ле билгесе куела
1-2 хаталы эшкә “4”ле куела
3-4 хаталы эшкә “3”ле куела

Изложение түбәндәгечә бәяләнә:

т/с	Текстның бирелеше	грамоталылыгы	билге
1	Текст, планга нигезләнеп(яки плансыз),эзлекле бирелгән; стиль бердәмлеге сакланган; фактик һәм техник хаталар юк	1орфографик яки пунктуацион(яки грамматик)хата бар	“5”ле билгесе куела
2	Тексттагы хикәяләү агышы бирелгән эзлеклелек белән тулысынча туры килми; стиль бердәмлегендә хилафлык сизелә; язмада бер фактик, бер техник хата бар	2орфографик, 1пунктуацион(яки 1грамматик)хата бар	“4”ле билгесе куела
3	Текст язмада эзлекле бирелмәгән, стиль бердәмлеге сакланмаган, сүзләрбәйләнешендәге төгәлсезлекләр җөмләнең мәгънәсен бозуга китергән; язмада 1 фактик, 2техник хата бар	3орфографик, 2пунктуацион(яки 1грамматик хата бар)	“3”ле билгесе куела
4	Тексттагы эзлеклелек язмада сакланмаган; стиль бердәмлеге юк, сүзләр һәм җөмләләр бәйләнешендә хаталар бар; фактик һәм техник хаталар күп	Орфографик хаталарның саны өчтән, пунктуацион хаталарның саны икедән, грмматик хаталарның саны өчтән артык	“2”ле билгесе куела

Өйрәтү характерындагы язма эшләрне бәяләү

Өйрәтү характерындагы язма эшләр(төрле күнегүләр, контроль характерда булмаган диктантлар һ.б) контроль эшләр белән чагыштырганда, таләпчәнрәк бәяләнә. Андый эшләрдә:
А)укучының аны ни дәрәҗәдә мөстәкыйль башкаруы;
Б)укытуның кайсы вакытында(яңа белемнәрне үзләштерүгә әзерлек вакытында, үзләштерү процессында, ныгыту яки кабатлау барышында, фронталь тикшерү чорында эшләнүе;
В)эшнең күләме;
Г) ни дәрәҗәдә пөхтә һәм үз вакытында башкарылуы исәпкә алына.
Җибәрелүе ихтимал булган хаталар алдан искәртелгән очракта “5”ле билгесе ялгышсыз, “4”ле билгесе бер төзәтүле(укучы үзе төзәткән) эшкә куела. Ике хатасы булган эшкә”3”ле, 3-4 хаталы эшкә “2”ле куела.

Сочинение түбәндәгечә бәяләнә:

	Эшнең эчтәлеге һәм теле	Грамоталылыгы	билге
1	Эчтәлек темага туры килә; язмада фактик ялгышлар юк; план буенча (яки плансыз) эзлекле язылган; теле бай, образлы; стиль бердәмлеге сакланган	1орфографик(пунктуацион яисә грамматик)ялгыш бар	“5”ле куела
2	Язманың эчтәлеге темага нигездә туры килә. Ул дөрес ачылган; 1фактик хата җибәрел-гән,хикәяләү эзлеклегендә артык әһәмиятле булмаган бозылу сизелә; тулаем алганда,теле бай,образлы,стил бердәмлеге сакланган	2орфографик,2пунктуацион һәм 2 грамматик ялгыш бар	“4”ле куела
3	Эчтәлекне бирүдә мөһим читләшүләр бар: ул нигездә дөрес,ләкин фактик төгәл-сезлекләр очрый.хикәяләү эзлекле түгел; телнең ярлылыгы сизелеп тора; синонимик сүзләрне аз куллана. Бертөрлерәк синтаксик төзелмәләр файдалана, образлы үгел. Сүз куллануда ялгышлар җибәрә; стиль бердәмлеге сакланып җитмәгән	3орфографик, 3 пунк-туацион һәм 3 грамматик ялгыш бар	“3”ле куела
4	Тема ачылмаган; фактик төгәл-сезлекләр күп; планга туры килми.эзлеклелек бозылган; теле ярлы; сүз куллану ялгышлары еш очрый; стиль бердәмлеге юк.	7 орфографик,7 пунктуацион һәм грамматик ялгышлар бар	“2”ле куела

Нормы и критерии оценки диктантов, сочинений, изложений

Требования к тексту диктанта

Класс	Количество в диктанте				Количество слов в словарном диктанте
	Слов	Орфограмм	Пунктограмм	Слов с непроверяемыми орфограммами	
5	90 – 100	12	2 – 3	5	15 – 20
6	100 – 110	16	3 – 4	7	20 – 25
7	110 - 120	20	4 – 5	10	25 – 30
8	120 – 150	24	10	10	30 – 35
9	150 - 170	24	15	10	35 – 40

Таблица 2

Нормы оценивания диктантов

Нормы оценок (количество ошибок)				
Вид диктанта	«5»	«4»	«3»	«2»
Контрольный	1 негрубая орфографическая + 1 негрубая пунктуационная	- 2 орфографические + 2 пунктуационные; - 1 орфографическая + 3 пунктуационные; - 0 орфографических + 4 пунктуационные	- 4 орфографические + 4 пунктуационные; - 3 орфографические + 5 пунктуационные; - 0 орфографические + 7 пунктуационные; - 6 орфографические + 6 пунктуационные (если есть однотипные и негрубые орф. и пунк. ошибки)	- 7 орфографических + 7 пунктуационных; - 6 орфографических + 8 пунктуационных; - 5 орфографические + 9 пунктуационные; - 8 орфографические + 6 пунктуационные
Словарный	0	1 - 2	3 - 4	до 7

<table>
<tr><th rowspan="2">Оценка</th><th colspan="2">Основные критерии оценки сочинений и изложений</th></tr>
<tr><th>Содержание и речь</th><th>Грамотность</th></tr>
<tr><td>«5»</td><td>1. Содержание работы полностью соответствует теме.
2. Фактические ошибки отсутствуют; в изложении сохранено не менее 70% исходного текста. Содержание работы излагается последовательно.
3. Текст отличается богатством лексики, точностью употребления слов, разнообразием синтаксических конструкций.
4. Достигнуты стилевое единство и выразительность текста.
5. Допускается 1 недочет в содержании.</td><td>Допускается:
1 негрубая орфографическая или 1 пунктуационная или 1 грамматическая ошибка</td></tr>
<tr><td>«4»</td><td>1. Содержание работы в основном соответствует теме, имеются незначительные отклонения от темы. Содержание в основном достоверно, но имеются единичные фактические неточности; при этом в работе сохранено не менее 70% исходного текста.
2. Имеются незначительные нарушения последовательности в изложении мыслей.
3. Лексический и грамматический строй речи достаточно разнообразен.
4. Стиль работы отличается единством и достаточной выразительностью.
5. Допускается не более 2 недочетов в содержании и не более 3 – 4 речевых недочетов.</td><td>Допускаются:
- 2 орфографические + 2 пунктуационные + 3 грамматические;
- 1 орфографическая + 3 пунктуационные + 3 грамматические;
- 0 орфографических + 4 пунктуационные + 3 грамматические.</td></tr>
<tr><td>«3»</td><td>1. Имеются существенные отклонения от заявленной темы.
2. Работа достоверна в основном своем содержании, но в ней допущены 3 – 4 фактические ошибки. Объем изложения составляет менее 70% исходного текста.
3. Допущено нарушение последовательности изложения. Лексика бедна, встречается неправильное употребление слов. Речь недостаточно выразительна.
4. Допускается не более 4 недочетов в содержании и 5 речевых недочетов</td><td>Допускаются:
- 0 орф. + 7 пунк.;
- 1 орф. + 4-7 пунк. + 4 грам.;
- 2 орф. + 3-6 пунк. + 4 грам.;
- 3 орф. + 5 пунк. + 4 грам.;
- 4 орф. + 4 пунк. + 4 грам.</td></tr>
<tr><td>«2»</td><td>1. Работа не соответствует заявленной теме.
2. Допущено много фактических неточностей; объем изложения составляет менее 50% исходного текста; нарушена последовательность изложения мыслей во всех частях работы, нет связи между ними. Текст не соответствует плану.
3. Лексика бедна. Работа написана короткими однотипными предложениями, часты случаи неправильного употребления слов.
4. Нарушено стилевое единство текста.
5. Допущено 6 недочетов в содержании и до 7 речевых недочетов</td><td>Допускаются:
- 5 и более грубых орфографических ошибок независимо от количества пунктуационных;
- 8 и более пунктуационных ошибок независимо от количества орфографических.</td></tr>
<tr><td></td><td></td><td></td></tr>
</table>

Виды деятельности учащихся на уроке:
-анализ языковых единиц с точки зрения правильности, точности и уместности их употребления;
- разные виды разбора (фонетический, лексический, словообразовательный, морфологический, синтаксический, лингвистический);
- лингвистический анализ языковых явлений и текстов различных функциональных стилей языка;
- **смысловой анализ и информационная переработка** устного и письменного текста:
составление плана текста;
пересказ текста по плану;
продолжение текста;
редактирование;
конспектирование;
-участие в диалогах различных видов;
- **аудирование** (понимание коммуникативных целей и мотивов говорящего; понимание на слух информации художественных, публицистических, учебно-научных, научно-популярных текстов , установление смысловых частей текста, определение их связей);
-**создание собственных письменных текстов**;
- составление орфографических и пунктуационных упражнений самими учащимися;
- составление опорных схем и таблиц;
- работа с учебно- научными текстами, справочной литературой и другими источниками информации, включая СМИ, компьютерные диски и программы, ресурсы Интернета;

Дополнительная литература:

Сафиуллина Ф.С. Современный татарский литературный язык. Лексикология. - Казань: «Хэтер», 1999. – 288 с.
Сатаров Г.Ф. Методика преподавания татарского языка в школе. - Казань: «Мэгариф», 2002. – 322 с.
Сафиуллина Ф.С. Язык мой – друг мой (на татарском языке). - Казан: Книжное изательство Татарстана, 1979. – 136 с.
Максимов Н.В. Тесты по татарскому языку. – Казань: «Мэгариф», 2002. – 159 с.
Салимгареева Б.С., Юлмухаметов М.Б. Сборник диктантов по татарскому языку для 5-9 классов (на татарском языке). – Уфа: «Китап», 1998. – 152 с
Гыймадиева Н.С.Диктантлар һәм изложениеләр жыентыгы»Яңалиф,».,2006
Харисова Ч.М.Язма эшләр жыентыгы».Мәгариф”,2004
Галлямова.Р.Сборник правил по татарскому языку.”Гыйлем,2011”
http//Tatar.com.ru
http//Tatarca.boom.ru
http//suzlek.ru
http//tataroved.ru